

Pelinavaus politiikan tutkimuksen pelitilassa

JURI MYKKÄNEN

Finnish Yearbook of Political Thought, vol. 2, 1998. SoPhi. 281 s.

Poliittisen ajattelun suomalainen vuosikirja on kasattu toisen kerran. Jyväskylän yliopiston valtio-oppineet ovat oikeastaan kadehdittavan energisiä oman erikoisalansa propagoinnissa. En helposti usko, että Suomessa yksikään politiikan tutkimuksen erikoisala pystyisi oman vuosikirjan tekemiseen. Ajatelkaa vaikkapa tätä: *Finnish Yearbook of Comparative Politics* tai *Finnish Yearbook of Political Behavior*. Aika epätodennäköistä.

Vaikka Poliittisen ajattelun vuosikirja on vasta kolmannella vuodelaan, se taitaa seisoa jo melko tukevilla jaloilla. Kustannustoimintaan on saatu mukaan Jyväskylän yliopistoa laajalti sekä Suomen historiallinen seura. "Aluetoimittajia" on rekrytoitu lähes kaikista yliopistoista, eikä kirjoittajakunta rajoitu ahtaasti valtio-oppineisiin. Toimitusneuvostossa istuu koko joukko kansainvälistä kermaa (mm. Ulrich Beck, Reinhart Koselleck ja Quentin Skinner). Tämä kertonee samalla päätoimittaja Kari Palosen aktiivisuudesta ja matkustushalusta. Kun vielä *British Journal of Political Science* mainostaa itseään vuosikirjan sivuilla, kyseessä näyttää olevan vakavasti otettava yritys nostaa suomalaisen politiikantutkimuksen näkyvyyttä.

Näkyvyys ei vielä takaa korkeaa laatua, vaikka pyrkimys näkyvyyteen antaa siitä kyllä lupauksen. Tässä tutkimuksen ja julkaisun kansainväliset markkinat eivät tunnetusti suosi aka-

teemisen periferian pyrkimyksiä. Vaikka kyse on nimenomaan suomalaisesta vuosikirjasta, ulkomaalaisten kirjoittajien mukanaolo on yksi tapa kontrolloida laatua ja pitää keskustelu avoimena. Toisaalta ulkomaalaisten kirjoittajien saaminen on tällaisissa tapauksissa yleensä tuttavankauppaa. Kotimaisten kirjoittajien pieni lukumäärä ja julkaisuväylien moninaisuus ja niiden vakiintuneet rankijärjestykset johtavat periferiassa siihen, että vuosikirjojen kokoajilla ei ole varsinaista runsauden pulaa kirjoituksista, jos he mielivät kertoa vaihtelevista aiheista.

Rakenteellisista vaikeuksista huolimatta vuosikirjan tekijät ovat päättäneet etsiä kirjalle yhteisen teeman. Edellinen numero oli omistettu Reinhart Koselleckin ajattelun esittelylle ja nyt kannessa viritetään odotuksia poliittisen arvostelman (*political judgement*) suuntaan. Vauhtia haetaan siis Kantin kolmannesta kritiikistä, jossa hän etsi esteettisen arvostelman kriteereitä. Välikappaleeksi sopii Hannah Arendt ja Jyväskylässä syksyllä 1996 järjestetty Arendt-seminaari. Vuosikirjan yhdeksästä artikkelista kuusi on liitetty poliittisen arvostelman teemaan juuri Arendtin kautta. Loput kolme on siististi erotettu omaksi osastokseen. Niistäkin löytyy kytköksiä teemaan, jos hieman viitsii hakea. Palosen kirjoittama johdanto tarjoaa riittävästi vinkkejä kytkösten tekemiseen. Teeman kannalta toimittajat ovat onnistuneet hyvin. Täyttä johdonmukaisuutta en edellä esitettyjen rakenteellisten seikkojen vuoksi edes voisi odottaa.

Vaikka Palosen johdantoartikkeli on arvokas

temaattisten kytkösten kannalta (varsinkin korostaessaan historian käytön ja tulevaisuuden ennakkoinnin erilaista merkitystä poliittisen arvostelman koordinaatteina), se ei mielestäni kaikilta osin istu kirjoituskokoelman linjaukseksi. Palonen on kovin kiinni politiikan ja ajan suhdetta problematisoivassa tutkimushankkeessaan, jota hän on esitellyt myös muualla. Vuosikirja olisi ansainnut perinteisemmän johdannon, joka olisi valottanut perusteellisemmin poliittisen arvostelman aatehistoriaa ja Arendtin paikkaa siinä. Itselleni vasta viidenneksi sijoitettu Jussi Kotkavirran artikkeli antoi kaipaamiani vastauksia. Palonen heittäytyy myös poleemiseen suhteeseen Arendtin kanssa, koska tämä alisti poliittisen arvostelman yhdeksi yleisen arvostelman erityistapaukseksi. Vuosikirjan omaa kontekstia tuntemattomalle lukijalle tällainen kirjoittajakuntaan kohdistuva kritiikki voi olla hämmentävää.

Kokoelman avaa Simona Fortin esitys Arendtin Kant-tulkinnasta. Ainakin minulle avausartikkeli oli koitua tuhoisaksi. Forti harjoittaa neljännen polven Kant-tulkintaa paikoitellen hyvin raskaalla konferenssienglannilla, jota siivittävät kääntämättömät saksan-, latinan- ja kreikankieliset kursivoinnit. Forti nostaa esille erityisesti ajattelun ja käytännön välisen suhteen, joka Arendtilla näyttää kulminoituvan arvostelman käsitteeseen. Samalla sukelletaan universaalimoraalin ja välittömän kontekstin ongelmaan ja avataan Kantin estetiikka uudestaan. Artikkelin on oppinut mutta edellyttää Arendt- ja Kant-eksperttiä. Liian moni mielenkiintoinen kohta jää alluusioksi. Fortin artikkelin otsikko *Judging between History and Politics* jää sekin hieman epämääräiseksi samoin kuin koko kirjoituksen argumentti. Tärkein viesti lienee silti, että Arendtille arvostelman tekeminen edellyttää oikean ja väärän erottamista ilman yleismaailmallista normistoa. Samalla se on viettelevä – joskaan ei kovin originelli – kutsu kriittiseen ajatteluun, koska universaalinnormiston kiistäminen riistää historialta keskeisen aseman nykytilan oikeuttajana. Jos tulkitsen Fortin otsikkoa oikein, tämä merkitsee kriittisen ajattelun melko automaattista politisoitumista. Tässä mielessä Fortin artikkeli kyllä linjaa koko teemajaksoa.

Arvostelmien muodostajana Arendt tuli tunnetuksi varsinkin kommentoidessaan 1960-lu-

vun alussa *New Yorkerille* Adolf Eichmannin oikeudenkäyntiä Jerusalemissa. Tuija Parvikko ja Thomas Mertens esittelevät omissa artikkeleissaan itsenäistä ajattelua harjoittavan Arendtin, joka sysäsi syrjään historian painolastin ja arvioi Eichmannin syyllisyyttä ja juutalaisvainoja omasta kriittisestä näkökulmastaan. Arendtin mukaan Eichmannin suurin synty ei ollut osallisuus juutalaisten kansanmurhaan vaan hänen omassa todistajanlausunnossaan ilmaisehansa sokea tottelevaisuus ja käskyjen kyseenalaistamattomuus. Eichmann ei siis ollut ”sadistinen hirviö” vaan ajattelematon käsikälyinen, jolla ei ollut tekoihinsa muuta motiivia kuin oman uransa edistäminen. Juutalaisvainot saivat Arendtilta myös hätkähdyttävän arvion. Juutalaisten olisi pitänyt ryhtyä vastarintaan, ei sovitteluun ja yhteistyöhön. Myös itse oikeudenkäyntiä Arendt kommentoi yllättävällä tavalla. Eichmann olisi pitänyt tuomita kansainvälisessä tuomioistuimessa, eikä kytkeä Israelin valtion omiin pyrkimyksiin Lähi-idässä. Aikalaisten silmissä Arendt vaikutti tunteettomalta, jopa julman välinpitämättömältä, vaikka taustalla oli Arendtin johdonmukainen pyrkimys muodostaa arvostelma ilman etukäteen määriteltyjä moraalisia sääntöjä arvostelman politisoitumisen uhallakin - tai nimenomaan sen tähden.

Parvikon ja Mertensin artikkelit ovat selkeitä ja asiallisia katsauksia Arendtin ”käytännön” toimintaan. Pieni päällekkäisyys ei haittaa, jos asiaa ajattelee niin, että Mertens täydentää Parvikon lyhyeen esitykseen siitä puuttuvat aatehistorialliset koordinaatit. Mertens pohtii erityisesti Kantin filosofian vaikutusta Arendtin Eichmann-tulkintaan. Yhteys Kantiin löytyy tyylikkäästi totalitarismin käsitteen avulla. Totalitarismi on vaarallista mm. siksi, että se tukahduttaa julkisen mielipiteenvaihdon ja ihmisten kyvyn aistia kanssaihmiesten tuntemuksia ja siten muodostaa arvostelmia. Eichmann oli vain yksi sadoistatuhansista arvostelukykynsä näin menettäneistä ihmisistä. Toisin kuin Forti Parvikko ja Mertens kytkevät Arendtin filosofian reaali maailmaan. Yleislukijalle tämä on suuri palvelus.

Arendt-teemaa jatkavat Robert Fine ja Jussi Kotkavirta. Fine esittelee totalitarismin asemaa Arendtin poliittisessa ajattelussa ja Kotkavirta pohtii Kantin avulla poliittisen arvostelman au-

tonomiaa. Totalitarismin kokemus muutti ilmeisen perusteellisesti Arendtin maailmankuvaa ja samalla hänen käsitystään poliittisten arvostelmien tekemisestä. Arendtin mukaan totalitarismi murskasi kaikki liberaalin demokratian vaatimat arvot vetämällä ne mukaan totalitaarisen politiikan perusteluihin. Vaikka Arendt korosti totalitarismin historiallista ainutlaatuisuutta, hän näki totalitarismin edellytykset jo liberalismiin kaksinaismoraalissa. Liberaaleihin arvoihin ei ollut enää paluuta missään kestävässä merkityksessä, vaan Arendtille poliittiset arvostelmat tuli perustaa uusien, ennakolta määrittelemättömien kriteereiden varaan. Tämä käy jonkin verran ymmärrettävämmäksi, kun muistaa Kotkavirran tulkinnan, jonka mukaan Arendtille arvostelman tekeminen on riippumaton ihmisen tiedollisesta ja moraalista kyvystä. Arendtille poliittinen arvostelma sinänsä ei ollut autonominen asia, mutta yleisen arvostelman alalajina se ei ole riippuvainen siitä, mitä voidaan tietää tai mikä on yleisesti hyväksyttävää.

Toimituksen ajatus on ilmeisesti ollut toinen, mutta vuosikirjan luettavuus olisi verrattomasti parantunut, jos Kotkavirta olisi saanut avata Arendt-jakson sujuvalla yleisesittelyllään ja Fine saanut jatkaa poliittisen arvostelman ymmärtämisen kannalta keskeisen totalitarismin käsitteen selvittelyllä. Itse poliittisen arvostelman idea ja sen asema Arendtin ajattelussa (vaikka Arendt ei itse käsitettä käyttänytkään) olisi saanut kaipaamansa taustan heti alussa. Parvikko ja Mertens olisivat edustaneet tämän jälkeen "soveltavaa" otetta. Fortin artikkelikin olisi käynyt ymmärrettävämmäksi tällaisen tuhdin esityön jälkeen. Nyt Finen ja Kotkavirran esitykset tulevat jälkikäteen paikkaamaan tilanetta.

Poliittisen arvostelman temajakson päättää Tuija Pulkkinen esitys Jean-François Lyotardin poliittisesta filosofiasta. Lyotard jatkaa arendtilaista temaa arvostelmasta ilman universaali-perusteita. Sekä Arendt että Lyotard näkevät oman aikakautemme hyppynä suureen epävarmuuteen kaikkien arvostelmiemme suhteen. Lyotardin erityinen ongelma on yhteisöllisyys ja yksittäisen poliittisen arvostelman suhde todelliseksi koettuun yhteisösubjektiin. Pulkkinen ottaa omaksi tehtäväkseen arvioida, kuinka hyvin Lyotard onnistuu irrottamaan poliittisen ar-

vostelman epäuskottavaksi käyneestä yhteisösubjektista. Lyotardin poliittinen ajattelu ei ole kaukana hänen postmodernin tiedon luonnetta käsittelevistä teksteistään. Siinä missä totuuden tilalle on Lyotardin visiossa tullut metateoreettisesti suuntautunut "paraloginen" tieto, on myös poliittisten arvostelmien tekeminen tullut ongelmalliseksi, koska erilaisiin etuihin perustuvat perustelut ovat tulleet ikään kuin tasa-arvoisiksi.

Lyotardin ongelma on ehkä juuri hänen visionäärisyytensä. Sekä postmoderni tieto että yhteisösubjektia pakeneva poliittinen arvostelma jäävät helposti leijumaan ilmaan, koska konkreettinen erittely puuttuu. Lyhyestä esityksestään huolimatta Pulkkinen onnistuu kaivamaan punaisen langan Lyotardin tuotannosta, kun hän toteaa, että poliittiselta kannalta on ratkaisevaa, kuinka ihmisten kokemukset saavat ilmaisumuotonsa. Lyotard lienee lähellä jonkinlaista symbolisen väkivallan käsitettä, kun hän puhuu hegemonisten kielipelien kyvyttömyydestä ilmaista joitakin vääryyden tuntemuksia. Toisaalta Lyotard siirtyy ylilyönteihin heti, kun hän (Arendtin kolmijakoa mukailleen) sanoo, että poliittinen arvostelma syntyy pikemminkin tunteen kuin perinteen tai kalkyylin perusteella. Psykoanalyysiin päästään, kun poliittisessa mielessä syrjään jääville artikuloimattomille tunteille etsitään alkuperää. Psykoanalyysin ja politiikan yhdistäminen on kiehtova teema, mutta ainakin Pulkkinen esityksessä tiedostamaton yhteisösubjektin "paikkana" jää arvoitukseksi. Lacanilaisesta psykoanalyysista lainatut käsitteet eivät ole kovin antoisia, jos niitä käytetään viittauksenomaisesti.

Loppuarviossaan Pulkkinen kritisoi Lyotardia yhteisösubjektin salakuljetuksesta postmoderniin poliittiseen ajatteluun tiedostamattoman vaeasussa. Kritiikki olisi ollut täydellisempi, jos Pulkkinen olisi todennut Lyotardin päätyvän umpikujaan puhuessaan hegemonisista kielipeleistä, koska ne perustuvat poliittisten arvostelmien osalta universaaleihin tai ainakin universalisoiviin kriteereihin (muuten ne eivät olisi hegemonisia). Epäselvää on siis se, onko poliittisen arvostelman tekeminen todella muuttunut paralogiseksi vai onko kyse vain filosofin rakkaudesta marginaaliin. Sitä paitsi koko marginaalin – tai artikuloimattomien tunteiden – olemassaolo perustuu yhteis-

sösubjektia kantavaan kriteeristöön. Postmoderni ei vain ota tullakseen.

Kokonaisuudessaan poliittisen arvostelman ja Arendtin ympärille koottu vuosikirjan jakso on puutteistaan huolimatta aivan kelvollinen, paikoitellen erinomainen. Kirjoittajat ovat tarttuneet rohkeasti kriteerittömän politiikan ongelmaan, ja vaikka ratkaisua ei tunnu – odotettiin – löytyvän, kirjoitukset antavat paljon ajatteleminen aiheita. Pieni miinus on kirjoitusten kommentaarinomaisuus, mikä on useimmiten sääntö silloin, kun kirjoitetaan suuren teoreetikon ajattelusta. Jospa Arendt-seminaari olisikin ollut poliittisen arvostelman seminaari; ehkä kirjoittajien omat ajatukset olisivat päässeet paremmin esille, jos papereiden innoittajana olisi ollut jokin teema eikä niinkään henkilö ja hänen tuotantonsa. Nykyhetken ”poliittista ilmastoa” tarkkaileva lukija joutuu näkemään turhan paljon vaivaa yrittäessään ammentaa Arendt-kommentareista aineksia omaan ajatteluunsa. Tässä tapauksessa akateeminen konventio uhkaa muuttua konservoinniksi.

Näyttää myös siltä, että kirjoittajat ovat keskittyneet pääasiassa Arendtin osin keskeneräiseksi jääneeseen myöhäistuotantoon, jossa arvostelman käsite on keskeisesti esillä, ja jättäneet sen sijaan sivummalle joitakin varhaisempia mutta vähintäänkin yhtä kiinnostavia teemoja. Yksi kiinnostavimmista lienee Arendtin keskustelu ”poliittisen” ja ”sosiaalisen” suhteesta ja sosiaalisen saamasta keskeisestä asemasta poliittisen kustannuksella. Arendthan valitti, että politiikka voidaan modernissa maailmassa johtaa sosiaalisesta alueesta. Poliitiikan klassinen autonomisuus on Arendtin mukaan muuttunut sosiaalisen funktioksi. Tähän liittyy myös yksityisen ja julkisen sekoittuminen ja historiallinen muodonmuutos, jotka kaikki ovat tärkeitä teemoja poliittisen arvostelman kannalta. Ajatellaan sitten vaikkapa julkisen vallan toimia perheen ja työn yhteensovittamiseksi. Tätä kautta olisi löytynyt kiinnostavia yhteyksiä viime vuosina virinneeseen keskusteluun ”sosiaalisen keksimisestä”. Arendtista poiketen sosiaalinen voidaan nähdä myös historiallisesti uudenlaisen politiikan keskeisenä sisältönä ja kohteena, ei niinkään funktiona.

Vuosikirjan toinen osio kantaa otsikkoa *articles*. Aivan ensi silmäyksellä poliittisen arvostelman teema ei kannan näihin ”artikkeleihin”

saakka, mutta hyvällä tahdolla niistäkin löytyy jotakin aiheeseen liittyvää. Maija Setälän artikkeli käsittelee kansanäänestysinstituutiota, joka sinänsä on jopa paradigmaattinen paikka poliittisen arvostelman tekemiselle. Tosin, kuten Setälä omalla tavallaan kirjoittaa, arvostelman kohteena olevat poliittiset vaihtoehdot on etukäteen annettu. Arvostelmat tehdään pikemminkin etupainotteisesti, jolloin vaihtoehtoja rajataan niin, että jotakin jää aina artikuloimatta (jos ei ihan lyotardilaisittain niin ainakin josakin määrin hegemonisesti). Kansanäänestyksissä on aina kyse paitsi poliittisen osallistumisen laajentumisesta myös poliittisen kentän eri osapuolten strategisista eduista ja niiden yhteensovittamisesta.

Setälän artikkeli on analyyttisesti hyvin selkeä. Jos joku joskus haluaa nopeasti oppia tuntemaan kansanäänestyksen eri ulottuvuuksia, voin aina kehottaa aloittamaan tästä artikkelista. Intellektuaalisesti se edustaa muihin kirjoituksiin nähden perinteisempää, typologisoivaa instituutioanalyysia, mutta se ei tee kirjoituksesta suinkaan vähempiarvoista. Alussa esitetyt erilaiset demokratiatulkinnat eivät tosin välity aivan loppuun saakka. Jos Setälän tyylilajia olisi käytetty joissakin Arendt-esittelyissä, niiden arvo ainakin minun silmissäni olisi nousut selvästi. Sama koskee Setälän englanninkielistä, joka välttää tyylikkäästi pahimmat jargonin karikat.

Valitettavasti Toivo Nygårdin suomalaisen historiankirjoituksen historiaa esittelevän artikkelin kohdalla vuosikirjan toimitus ei ole pitänyt huolta kielen sujuvuudesta. Artikkelissa on paljon epäidiomaattista ja koukeroista ilmaisua. Sitä on myös muissa artikkeleissa, mutta Nygårdin kohdalla lukeminen kävi paikoin kiusalliseksi. Kielen lisäksi Nygårdin artikkeli kärsii liian nopeista siirtymistä ja paikoitellen sekavuudesta. Tuntuu kuin Nygård olisi halunnut selvittää historiantulkinnan nyansseja enemmänkin, mutta on joutunut hakemaan epätydyttävän kompromissin, jossa yleislinja ei sisällä uutta asiaa ja jossa yksityiskohdat jäävät siksi orvoiksi anekdooteiksi.

Sisällöllisesti artikkeli on silti kiinnostava. Nygårdin keskeinen teema on Suomen nauttima autonomia keisarivallan aikana ja siitä esitetyt historialliset tulkinnat. Nygård kertoo suomalaisen historiankirjoituksen nykyisen oppi-

suunnan harjoittaman kritiikin. Historiankirjoitus on ollut toista sataa vuotta poliittisen (nyt kapeasti, siis valtiollisesti tulkittuna) historian dominoimaa ja anakronistista, kulloisenkin nykyhetken värittämää. Pitkälle tämän vuosisadan puoliväliin suomalainen historiankirjoitus näki autonomian valmistautumisena itsenäisyyteen sekä poliittisen järjestelmän että kansallisen heräämisen tasolla. Autonomian ajan historia tulkittiin nationalistisesta perspektiivistä. Siinänsä tämä ei ole yllättävää, olivathan johtivat historioitsijat 1800-luvun jälkipuoliskolla myös aikansa johtavia poliitikkoja, kuten Nygård kirjoittaa.

Historiaa on toki käytetty politiikan välineenä myöhemminkin. Nygård muistuttaa suomalaisen historiankirjoituksen ”suometumisesta” toisen maailmansodan jälkeen. Autonomian ajan lopun sortovuosia ryhdyttiin analysoimaan suurvaltapolitiittisesta näkökulmasta, jossa Venäjän pyrkimykset voitiin ymmärtää osana suurvallan oikeutettuja etuja. Samalla vanha-suomalaisten myöntäväisyyslinja sai historioitsijoilta ja poliitikoilta uutta ymmärrystä. Toisaalta tulkintaa ohjasi yhä kansallinen pyrkimys itsenäisyyden säilyttämiseen.

Jos nykystä historioitsijat ovat tämän tiedostaneet, niin mikä on heidän lääkkeensä vaivaan? Nygård ei oikein vastaa kysymykseen, vaan käy läpi suomalaisten historioitsijoiden tulkintoja ja osoittaa ne aina jollakin tavalla tendenssinomaisiksi. Missä sitten kulkee poliitikon ja historioitsijan välinen raja? Vastaus taitaa kiertyä kerälle. Toisaalta Nygård peräänkuuluttaa perinteiseen tapaan uutta tutkimusta ja uusia lähteitä. Esimerkkinä voidaan pitää autonomian myöntämisen perusteita. Uuden tutkimuksen mukaan yksi tärkeimmistä syistä oli Venäjän puutteellinen hallintojärjestelmä, joka ei kerta kaikkiaan olisi kyennyt ulottamaan venäläistä hallintoa valloitetuille alueille. Toisaalta Nygårdissa herää kansallismielinen poliitikko, kun kysymys kääntyy autonomian ajan arviointiin: Suomi kypsyi itsenäisyyteen, koska se irrotettiin Ruotsin valtakunnasta ja liitettiin autonomisena suuriruhtinaskuntana Venäjään. Nygård eroaa kuitenkin vuosikymmenten takaisista historioitsijoista korostaessaan itsetietoista meta-teoriaa. Varmuuden vuoksi Nygård otsikoikin arvionsa ”epätieteelliseksi”.

Vuosikirjan toisen osion päättää Matti Hy-

värisen käsitehistoriallinen tutkimus valtasanan merkityksistä suomalaisessa klassisessa proosassa. Hyvärisen kohteena on kolme romaania, Aleksis Kiven Seitsemän veljestä, Arvid Järnefeltin Isänmaa ja Juhani Ahon Kevät ja takatalvi sekä pieni joukko Ahon novelleja. Kirjoitukset ajoittuvat vuosien 1870 ja 1917 välille. Ajanjaksoon sijoittuvat Suomen teollinen vallankumous ja samanaikainen maataloustuotannon murros sekä poliittisen järjestelmän modernisoituminen. Kaikki ennakoivat valta-käsitteen muutosta, minkä Hyvärinen paikantaakin esimerkkikirjailijoidensa teksteistä.

Lyhyesti sanottuna vallan käsitteen sovellusala kasvaa ajassa. Kiven tekstissä valta kuvaa lähinnä muuttumatonta esivalta-auktoriteettia tai yksilön identiteettiä, valtaa päättää omista asioistaan omassa välittömässä elinpiirissä. Valta liittyy myönteisessä merkityksessä statuksen saavuttamiseen. Modernille politiikalle ominainen kamppailu vallasta antaa odottaa itseään. Valta ei Kiven tekstissä liity kertaakaan esimerkiksi veljesten konflikteihin esivallan kanssa. Sen sijaan 1890-luvulla julkaistu Järnefeltin teksti avaa käsitehorisontin negatiiviseen suuntaan. Vallasta tulee kriittinen käsite. Siitä kamppaillaan ja sitä himoitaan turmiollisin seurauksin. Kansallisen idealismin sävyttämälle Järnefeltille ihanteet olivat identiteetin perusta; valta oli siirtynyt selvemmin julkiseen sfääriin sen raadollisena ilmentymänä. Järnefeltille valta ei siis ollut välttämätön osa ihmisten välisiä suhteita. Juhani Ahon teksteissä valalla on jo useita merkityksiä, myös vanha, yksilön identiteettiin liittyvä merkitys. Toisin kuin Kivi tai Järnefelt Aho näkee vallan myös legitimeettikysymyksenä. Samalla valtaan voidaan liittää herruuden merkitys, siis sekä valanalaisena että siitä osallisena oleminen.

Itse vallan käsite on Suomen kontekstissa mielenkiintoinen tutkimuskohde, koska se ei monien muiden poliittisten käsitteiden tapaan ole tietoisien käännytyksen tulos vaan ikivanha germaaninen laina. Valta oli vakiintunut sana paljon ennen kuin esimerkiksi varsinaiset poliittikka-termit introdusoitiin suomenkielen. Juuri tästä syystä kaunokirjalliset – nimenomaan suomenkieliset – teokset ovat Hyvärisen mukaan oivallinen lähdeaineisto. ”Valta” on todennäköisesti lähempänä kansankulttuuria

kuin ylhäältäpäin annetut politiikka-termit, mutta toisaalta valta-käsitteessä saattaa kirjailijoiden välityksellä näkyä myös eliitin käsitykset ja kysymyksenasettelut. Varsinkin kriittiset kirjoitukset ovat tässä mielessä osuvia valintoja. Käsitehistoriallista lähestymistapaa voi toisaalta syyttää kapeasta katsannosta etenkin, kun Hyvärinen ilmoittaa, että häntä kiinnostaa vain eksplisiittinen valta-käsitteen käyttö, eivät kirjailijoiden yritykset kuvata valtasuhteita ilman varsinaista valta-käsitettä. Onneksi Hyvärinen ei noudata tätä ohjetta kirjaimellisesti vaan tulkitsee valta-käsitteen käyttöä erilaisissa (fiktivisissä) konteksteissa, joita olisi vaikea ymmärtää ilman laajempaa kuvausta.

Hyvärisen kontekstit ovat silti vain osin fiktiivisiä. Tavan takaa hän viittaa Suomen historian merkkitapahtumiin, kuten Yrjö-Koskisen senaattorinimitykseen, suurlakkoon tai vuoden 1918 sisällissotaan. Vain Kiven kohdalla historiallinen konteksti jää lähes kokonaan pois. Vaikka käsitehistorian suuri oppi-isä Reinhart Koselleck puhuu käsitehistorian ja sosiaal historian yhteyksistä, täytyy sanoa, että Hyvärinen tekee parempaa käsitehistoriaa kuin sosiaal historiaa. Samalla Hyvärisen tekstit seurailevat oikeastaan liian hyvin modernin politiikan läpimurtoa Suomessa vakuuttaakseen lukijan siitä, että ollaan tekemisissä myös kansakunnan mentaalisten muutosten kanssa. Hyvä näin. Hyvärisen tulevissa valtatutkimuksissa on lupa odottaa tekstiaineiston (myös fiktiivisen) laajentamista, mikäli se vain on mahdollista. Samalla Hyvärisen toivoisi argumentoivan vakuuttavammin sen puolesta, etteivät esimerkiksi Juhani Ahon teksteissä esiintyvät ”modernit” vallan merkitykset olleet olemassa tulkintavalmiuksina jo paljon aikaisemmin. Hyvärinen viittaa Ilkka Liikasen väitöskirjaan, joiden kuvaamat joukkojärjestäytymisen tapahtumat saattaisivat tuoda esiin näitä tulkintavalmiuksia paljon ennen suurlakkoa ja eduskuntauudistusta.

Vuosikirjan artikkelijaksossa poliittisen arvostelman teema etäänny mitä pitemmälle tekstejä lukee. Kari Palosen essee Quentin Skinnerin uudesta kirjasta siirtää huomion kuitenkin takaisin teemaan. Skinner kirjoittaa eräänlaista liberalistisen vapauskäsitteksen esihistoriaa. Jos renessanssin republikanisteille kansalaisen vapaus voitiin parhaiten turvata ta-

kaamalla heille aktiivinen osa politiikassa, modernille liberalismille on ominaista vapauden turvaaminen eristämällä yksilöt julkisen vallan vaikutuksesta. Jotain on tapahtunut näiden ääripäiden välillä, jotain sellaista, jonka voi tulkita kaventavan mahdollisuuksia poliittisen arvostelman tekoon. Liberalistinen tulkinta on tietysti toinen, ja Skinnerin teksti onkin samalla liberalismikritiikkiä. Aivan kuten Arendt myös Skinner ja Palonen tuntuvat kritiikissään potevan jonkinlaista politiikan ikävää tai ainakin, kuten Palonen kirjoittaa, he haluavat muistuttaa ”menetettyjen vaihtoehtojen historiasta”. Poliittiselle arvostelmalle tällainen nykyisyyden historia saattaa antaa lisää ”pelitilaa”.

Peli-metaforaa voi jatkaa pidemmällekin ja todeta, että poliittisen ajattelun vuosikirja on tietysti itsessäänkin pelinavaus politiikantutkimuksen pelitilassa. On vielä vaikea sanoa, johtaako pelinavaus johonkin olennaisesti uuteen vai onko se vain luonteva jatko jyvaskyläläisen valtio-opin tutkimuspolitiikkaan. Itse väittäisin, että kyse on pitemmän ajan profiloitumisesta ja sopeutumisesta tilanteeseen, jossa laitossarjat ja kotimaiset kielet proletarisoituvat myös yhteiskuntatieteiden julkaisukentässä. Symbolisena tuotteena vuosikirja on kieltämättä loistava ajatus. Nyt se täytyy vain pitää hengissä.